

Kırgızistan: Dinlerin Müsabaka Alanı

Salih Pay

Yard. Doç. Dr., U.Ü. İlahiyat Fakültesi

Özet

Bu araştırma başta Hıristiyanlık olmak üzere yayılma amacı güden çeşitli din ve dinî akımların hedef haline getirdikleri Kırgızistan'ı dinî durumu açısından tanıtmayı amaçlamaktadır. Ülkede Hıristiyanlığın farklı mezheplerine mensup misyonerler ile Hindular, Budistler, Krişnacılar, Maharişiler, Ateşperestler, Satanistler, Bahaîler vb. gruplar yoğun dini propaganda faaliyeti içindedirler. Kırgızistan'ın diğer Türk cumhuriyetlerinde olduğu gibi Sovyetler Birliği döneminde ateist propagandaya maruz kalması halkı dinî bilgi ve uygulamalar açısından oldukça zayıflatmıştır. Buna ek olarak ülkenin ekonomik sıkıntılar içinde bulunması da, Kırgızistan'ı bu tür faaliyetler karşısında savunmasız bırakmıştır.

Abstract

Kyrgyzstan: Competition Area for Religions

This study aims to present the religious situation of Kyrgyzstan which has become a target for various religions and religious movements that pursue the goal of expansion such as Christianity, which is in the lead. Missionaries of various denominations of Christianity and Hindus, Buddhists, Krishna believers, Maharishis, Fire-worshippers, Satanists, Baha'is carry

out intensive propaganda activity in the country. Like other Turkic republics, being exposed to atheist propaganda under the Soviet rule has weakened the people in terms of religious knowledge and practice. In addition, being in financial difficulties has left Kyrgyzstan defenseless against these propagandas.

Anahtar Kelimeler: Orta Asya, Türkistan, Türk Cumhuriyetleri, Kırgızistan, Din, Misyonerlik.

Key Words: Central Asia, Turkistan, Turkic Republics, Kyrgyzstan, Religion, Missionary work.

Giriş

Kırgız halkı, ülkeyi Güney ve Kuzey bölgesi olarak ikiye bölen dağların her iki tarafına yerleşmiştir. Her iki tarafta da günlük hayatı aşiret veya kabile prensipleri belirlemektedir. Kabile sistemi devam ettiği için Sovyet kuralları diğer ülkelere göre Kırgızistan'da daha az etkili olmuştur. 18. asırdan itibaren Güney ve Kuzey kabileleri arasında çeşitli alanlarda rekabet oluşmuştur. Kuzey bölgesi siyasi hayatta Güneye göre daha fazla belirleyicidir. Ekonomi Kuzeyde daha fazla geliştiği için bağımsızlık sonrasında yürütülen açıklık politikalarına da Kuzey daha çok uyum sağlayabilmiştir. Etnik olarak da iki bölge farklılıklar göstermektedir. Kuzeyde hatırı sayılır oranda Rus nüfus bulunurken, Güneyde ise % 30 oranında Özbek vardır¹.

İslâm, ülkenin hem kırsalında hem de şehirlerinde yaşanmaktadır. Ortodoks Ruslar, büyük orandaki Rus nüfusuyla birlikte genellikle şehirlerde yoğunlaşırken, diğer dinler de genellikle küçük cemaatleriyle birlikte şehirlerde yaşanmaktadır. İrk ile din arasında bir ilişki söz konusudur. Kırgızlar Müslüman, Ruslar ise ya Rus Ortodoks Kilisesine ya da Protestan mezheplerden birine bağlıdır. Müslümanların önemli bir kısmı ile Ruslar dinlerine sadece isim olarak bağlıdırlar².

Dindarlık düzeyi bakımından Özbekistan ve Tacikistan'dan sonra üçüncü sırada yer alan Kırgızistan³, bağımsızlık sonrası yıllarda bütün dinler açısından büyük bir gelişme göstermiştir⁴.

1 Fletcher, Joseph F.- Sergeev, Boris, "Islam and Intolerance in Central Asia: The Case of Kyrgyzstan", *Europe-Asia Studies*, c. 54, sy. 2., Mart 2002, s.253.

2 Bkz. 2007 yılı Uluslararası Din Özgürlüğü Raporu.

3 Erşahin, Seyfettin, "Sovyet Türkistan'ında İslâm ve Dindarlık", *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, c. 11, sy. 1-2, 1998, s. 133.

4 Orta Asya'daki İslâmi gelişmenin Brejnev döneminde (1970-80'ler) başladığı kanaatinde olanlar da vardır. Bkz. Matveeva, Anna, "The Islamist Challenge in Post-Soviet Eurasia", *Political Islam and Conflicts in Russia and Central Asia*, ed. Lena Johnson - Murad Esenov, The Swedish Institute of International Affairs, Conference Papers (24), 1999, <http://www.ca-c.org/dataeng/>

Ülkede Müslümanların % 80–84, Hıristiyanların ise % 8–17 oranında⁵ olduğu göz önünde bulundurulduğunda Hıristiyanların oldukça hızlı bir yayılma faaliyeti içinde oldukları göze çarpmaktadır⁶. Hıristiyanların bu kadar hızlı teşkilatlanmasında büyük oranda devletin tutumu etkili olmuştur. Çünkü Türk cumhuriyetlerinde, genelde İslâm'ın siyasallaşması engellenmeye çalışılmasına karşın, diğer dinî grupların yayılmasına gösterilen tepkilerin yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu sebeple bölge, bütünüyle, 1990'ların ilk yılları boyunca özellikle Hıristiyanlık olmak üzere yayılma amacı güden pek çok din, mezhep veya dinî hareketin akınlarına maruz kalmıştır⁷. Hıristiyan misyonerlik faaliyetleri başta ABD olmak üzere Almanya, İngiltere ve diğer güçlü Batı Avrupa ülkeleri tarafından desteklenmekte ve devlet-vakıf-kilise üçgeni işbirliği içerisinde yürütülmektedir⁸. Kırgızistan'ın, bölgede en hızlı demokratikleşen ülke olması, ülkeyi misyonerlik faaliyetleriyle birlikte diğer dinî nitelikli akımlara karşı da savunmasız bırakmaktadır⁹.

I. Bağımsızlık Öncesi Dönemde Kırgızistan'ın Dinî Durumu

VIII.-XIV. yüzyıllarda İslâm, Hıristiyanlık ve Budizm'in hâkimiyet mücadelesine şahit olan Türkistan, Hıristiyan misyonerler ile son iki asırda tekrar karşılaşmıştır. Bunlar Çarlık Rusyası ve Sovyet dönemlerinde Rus Ortodoks (Provaslav) Misyonerliği ile

---

04.matveeva.shtml, 02.03.2008. Konuyla ilgili yapılan diğer bir araştırmaya göre ülkede 1970 yılında nüfusun % 47'sinin dini konularla bağlantısı varken, 1995 yılında bu oran % 70'e yükselmiştir. Yine 1970 yılında nüfusun % 24'i ateist iken bu oran 1995 yılında %7'ye düşmüştür. Bkz. Froese, Paul, "After Atheism: An Analysis of Religious Monopolies in the Post-Communist World", *Sociology of Religion*, c. 65, sy. 1, 2004, s. 59.

⁵ Uluslararası Din Özgürlüğü raporlarında Müslümanların oranı % 80, Hıristiyanların oranı ise 1999–2003 yıllarına ait verilerde % 17, 2004–2007 yıllarına ait verilerde ise % 8–11 olarak belirtilmiştir. Bkz. ilgili yıllara ait Uluslararası Din Özgürlüğü raporları. Diğer bazı kaynaklarda ise Müslümanların oranı %80–84, Hıristiyanların oranı %11–14 olarak gösterilmiştir. Bkz. Chotaeva, Cholpon, "The Ethnic And Religious Situation in Kyrgyzstan", *Central Asia and the Caucasus*, c. 33, 2005, s. 64; Özdenoğlu, Selda, *Kırgız Cumhuriyeti, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Temmuz 2005*, <http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/K%C4%B1rg%C4%B1zistan.doc>, 15.03.2008, s. 6.

⁶ Bkz. Tablo 1.

⁷ Anderson, John, "Social, Political, and Institutional Constraints on Religious Pluralism in Central Asia", *Journal of Contemporary Religion*, c. 17, sy. 2, 2002, s. 183.

⁸ Erol, Mehmet Seyfettin, "Orta Asya ve Kafkaslarda Mistik-Hümanistik Güç Oyunu: Misyonerlik Faaliyetleri", *Stratejik Analiz Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, c. 1, sy. 10, Şubat 2001, s. 6.

⁹ Pelkmans, Mathijs, "Asymmetries of the 'Religious Market' in Kyrgyzstan", *The Postsocialist Religious Question: Faith and power in Central Asia and East-Central Europe*, ed. Chris Hann vd., Münster 2006, s. 33.

bağımsızlık sonrasında Batı Avrupa (Katolik, Protestan, Evanjelist, Baptist, Adventist vb.) Misyonerliğidir¹⁰.

Ortodoks Hıristiyanlık inancına sahip Çarlık Rusyasının Türk topraklarında Kazan'ın zayıflamasıyla başlattığı Hıristiyanlaştırma ve asimilasyon hareketi¹¹ Kazan'ın işgaliyle hız kazanmıştı¹². Fakat bu hareket, büyük çoğunluğu Müslüman olan Türk tebaa üzerinde beklenen etkiyi göstermemiş ve hedefine ulaşamamıştır¹³.

Sovyetler Birliği döneminde diğer Türk cumhuriyetlerinde olduğu gibi Kırgızistan'da da ateist bir politika izlenmiş ve bütün dinlere karşı eşit tavır belirlenmişti. Dinden uzaklaştırılan, etnik ve milli değerlerinden de yoksun bırakılan¹⁴ insanlara *Sovyet İnsanı* modelinde bir toplum meydana getirmeleri için yoğun programlar uygulanmışsa da¹⁵ Sovyetler Birliği dağıldığında bunun büyük oranda başarıya ulaşmadığı görülmüştür¹⁶.

Sovyet döneminde bütün dinlere karşı eşit tavır gösterildiği iddia edilmesine rağmen, sayıları sınırlı da olsa bazı Hıristiyan grupların faaliyet gösterdiklerine dair bilgiler de vardır. Nitekim Kırgızistan'ın güney bölgesinin merkezi konumunda olan Oş şehrinde Baptistlerin gözetiminde olan bir "sıyunuu üyü" (ibadethane) yetkilisinin bildirdiğine göre, söz konusu yer en azından 80 yıllık geçmiş

---

¹⁰ Erşahin, Seyfettin, "Türkistan'da Misyonerlik Faaliyetleri (Kırgızistan Örneği)", *Diyanet İlmî Dergi*, c. 34, sy. 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 1998, s. 96

¹¹ Yusipova, Mileuşa, *İdil-Ural Bölgesinde Hıristiyanlığın Yayılması Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ SBE, Ankara 2003, s. 26.

¹² Arık, Betül, *İdil-Ural Bölgesinde Yaşayan Türklere Yönelik Dini Etkileme ve Ritme Faaliyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ SBE, Ankara 1999, s. 72.

¹³ Khodarkovsky, Michael, "Not by Word Alone: Missionary Policies and Religious Conversion in Early Modern Russia", *Comparative Studies in Society and History*, c. 38, sy. 2, Nisan 1996, s. 268, 272, 286, 293; Gökgöz, Saime Selenga, *İslâm Karşısı Misyon Hareketi: Yevfimiy Aleksandroviç Malov*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2003, s. 425-500; Yusipova, a.g.t., s. 62. Misyonerlerin, bağımsızlık sonrasında da hedeflerine tam olarak ulaşamadıklarını söylemek mümkündür. Nitekim Azerbaycan'da misyonerler 2000 yılına kadar ülkenin % 20'sini (bir buçuk milyon) Hıristiyanlaştırmayı hedeflemişken, yaklaşık olarak 20 milyon dolar harçayarak ancak 7500 (yedi bin beş yüz) kişiyi Hıristiyanlaştırabilmişlerdir. Bkz. Aslanova, Sevinç, *Krişnaçlık ve Azerbaycan'daki Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ SBE, Ankara 2000, s. 10, 12.

¹⁴ Wheeler, G. E., "Soviet Policy in Central Asia", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, c. 31, sy. 3, Temmuz 1955, s. 321.

¹⁵ Geniş bilgi için Bkz. Ro'i, Yaacov, "The Task of Creating the Soviet Man: 'Atheistic Propaganda' in the Soviet Muslim Areas", *Soviet Studies*, c. 36, sy. 1, Ocak 1984, ss. 26-44.

¹⁶ Erdem, Mustafa, "Misyonerlik ve Kırgızistan'da Misyoner Faaliyetler", *Dini Araştırmalar*, Ocak-Nisan 1999, c. 1, sy. 3, s. 29.

olan bir ibadethanedir¹⁷. Bu da 70 yıllık ateist politikanın bazı Hristiyan grupların faaliyetlerini engelleyemediğini göstermektedir.

II. Bağımsızlık Sonrası Dönemde Kırgızistan'ın Dinî Durumu

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte misyonerlik faaliyetleri için çok yeni ve boş bir alan açılmıştır. Gorbaçov döneminde yürütülen yeniden yapılanma ve açıklık politikasını fırsat bilen misyonerler¹⁸ SSCB'nin çözülmesinden önce hangi topluma hangi tür misyonerlik faaliyetinin uygulanacağıyla ilgili planları hazırlamışlardı¹⁹. Bu çerçevede, Kırgızistan'da da 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasının akabinde daha önce isimleri hiç duyulmamış çok sayıda dinî örgüt faaliyet göstermeye başlamış ve daha evvel bulunmayan dinî kurumlar oluşturulmuştur²⁰.

İnsanlarda görülen inanç boşluğunun ve dinî bilgi eksikliğinin yanı sıra ülkede demokratik sistemin tanıdığı özgürlük ortamının sunduğu imkânlar bu tür faaliyetlerin yaygınlaşmasını hızlandırmıştır. Bu durumu çok iyi değerlendiren batılı misyoner kuruluşları özellikle Kırgızistan'ı faaliyet alanı olarak seçmişlerdir²¹.

Amerika ve Avrupa kökenli misyoner örgütlerin Kırgızistan'da kurdukları dinî organizasyonlar ve ülkeye gönderdikleri misyonerlerin sayısı oldukça fazladır. Önceleri 120 civarında olan misyonerlerin sayısı gittikçe artmış, 1996 yılında ise 200'ü geçmiştir²². Kırgız Devleti, bu aşırı dinî kurumlaşmayı resmi prosedüre bağlamak ve faaliyetlerini takip edebilmek amacıyla 1996 yılında Din İşleri Komisyonu adıyla bir birim oluşturmuştur²³. 1997 yılından itibaren

¹⁷ Karakozuev, Mirtemir, *Oş'daki Misyoner Evangelistler*, Mezuniyet Tezi, Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Oş/Kırgızistan 2001, s. 17.

¹⁸ Erdem, a.g.m., s. 29.

¹⁹ Küçüköğlü, Bayram, *Misyonerlik Faaliyetleri ve Türk Dünyasına Yönelik Çalışmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü SBE, Gebze 2003, s. 184.

²⁰ Murzakhaliyov, Kanatbek, "Proselytism in Kyrgyzstan", *Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies*, c. 25, sy. 1, 2004, <http://www.ca-c.org/journal/2004-01-eng/11.murprimen.shtml>, 03.03.2008.

²¹ Yüce, Mehmet, "Kırgızistan'da Misyonerlik Faaliyetleri", *Dünya Gündemi*, 30 Nisan 2006, <http://caganturker.blogcu.com/1088495/>, 21.03.2008.

²² Murzaraimoğlu, Bakıt, *Baptizm ve Kırgızistan'da Baptist Faaliyetler*, Doktora Tezi, AÜ SBE, Ankara 2003, s. 57.

²³ Misyonerlik faaliyetleri başta olmak üzere Kırgızistan'daki dinî hareketleri kontrol etmek amacıyla 14 Kasım 1996 tarihinde çıkartılan kanun "Kırgız Respublikasına Dinî İş Körgüzü Maksatında Kelgen Çetölkölük Dinî Uyumların Misyalarn Cana Çetölkölük Grajdandardı Eseptik Katto Cönündö Ubaktıluu Cobo" adında olup 319 numara ile kayıtlıdır. Bu kanun çerçevesinde kurulmuş olan Din İşleri Komisyonu'nun faaliyetleriyle ilgili geniş bilgi için bkz. Rauza, Norbayeva, *Din İşleriyle Sorumlu Devlet Acentesinin*

ülkede faaliyet göstermek ve dinî organizasyon kurmak isteyen gruplar için, adı geçen Komisyon ve Adalet Bakanlığı tarafından tescil edilme şartı getirilmiştir²⁴. Fakat böyle bir komisyonun varlığına rağmen Kırgızistan'da faaliyet gösteren misyonerlerin sayısını tam olarak tespit etmek gerçekten çok zordur. Çünkü misyonerlerin bir kısmı ülkeye kısa süreliğine²⁵ gelmekte ve kendilerini misyoner olarak kayıt ettirmemekte, bir kısmı da asıl işleri misyonerlik olmasına rağmen kendilerini değişik alanlarda çalışan kişiler olarak tanıtmaktadır. Nitekim 1998 yılında Novoapostol (Yeni Havariciler) kilisesine mensup inşaat mühendisi bir Alman'ın ve 2000 yılında yine aynı kiliseye mensup Kazakistan vatandaşı bir öğretmenin gizli misyoner olarak Kırgızistan'da görev yaptığı bilgisi bazı araştırmalarda yer almaktadır²⁶. Bu sebeple ülkede faaliyet gösteren misyoner sayısının, resmi belgelerdekilerden çok daha fazla olduğu²⁷, ayrıca yerli halktan da misyonerlik faaliyetlerine katılanların bulunduğu; sokak, park, otobüs vb. yerlerdeki pek çok faaliyetin, Kırgız vatandaşı misyonerler tarafından yürütüldüğü²⁸ bilinmektedir. Yerli misyonerler arasında kırsal kesimden gelen ve henüz hiçbir şeyin farkında olmayan üniversiteli Kırgız gençler vardır. Bunların "geldim ve gerçeği buldum" diyecek kadar misyonerlerden etkilenip kendilerini tamamıyla broşür ve kitap dağıtımına adadıkları söylenmektedir²⁹. Yine misyonerlik faaliyetlerine katılan Kırgızlar arasında meşhur yazarlar da yer almaktadır. Nitekim Kuban Mambetaliyev'in bunlardan biri olduğu, ailesiyle birlikte misyonerlik faaliyetlerinde yer aldığı, evini vaaz, sohbet ve kitap dağıtım merkezi olarak kullandığı belirtilmektedir³⁰.

Aşağıdaki tabloda 1996 yılından itibaren ülkeye dışarıdan gelip kayıt yaptıran Hıristiyan misyoner ve İslâm Dinini yayma amacıyla

---

Faaliyeti, Mezuniyet Tezi, Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Oş/ Kırgızistan 1998, s. 15-17.

²⁴ Bkz. 1999, 2000 ve 2001 yıllarına ait Uluslararası Din Özgürlüğü raporları.

²⁵ Kısa dönem misyonerlik bir ile üç aylık bir süreyi kapsamakta olup, süre bazen altı aydan bir yıla kadar uzayabilmektedir. Genellikle gençlerin katıldığı bir misyonerlik tarzı olan kısa dönem misyonerliği, iki ile dört yıllık tam dönem misyonerlik için bir tecrübe olarak da değerlendirilebilir. 1970'li yıllardan beri pek çok ülkede kısa süreli misyonerlerin sayısında dikkate değer bir artış olmuştur. Bkz. Hanciles, Jehu J., "Transformations within Global Christianity and the Western Missionary Enterprise", *Mission Focus*, c. 14, Indiana 2006, s. 17.

²⁶ Murzaraimoğlu, a.g. doktora tezi, s. 109.

²⁷ Pelkmans, Mathijs, "Culture' as a Tool and an Obstacle: Missionary Encounters in Post-Soviet Kyrgyzstan", *Journal of the Royal Anthropological Institute*, c. 13, sy. 4, Aralık 2007, s. 884.

²⁸ Murzaraimoğlu, Bakıt, *Kırgızistan'da Misyonerlik Faaliyetleri*, Mezuniyet Tezi, Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Oş/Kırgızistan 1998, s. 37.

²⁹ Karakozuev, a.g.t., s. 22.

³⁰ Murzaraimoğlu, a.g. mezuniyet tezi, s. 35.

gelen Müslüman sayısı ile bunlardan faaliyetlerine devam edenlerin sayısı gösterilmiştir.

Tablo 1. Hıristiyan Misyonerlerin Ve Müslüman Tebliğcilerin Yıllara Göre Dağılımı³¹

		1997	2001	2003	2004	2005	2006	2007
Kayıtlı Olan	Hırist. Misy. Sayısı	-	-	800	809	851	870	870
	Müsl. Tebl. Sayısı	-	-	200	251	252	263	263
Faaliyette Olan	Hırist. Misy. Sayısı	310 ^{®1}	117 ^{®1}	-	120	113	62	80
	Müsl. Tebl. Sayısı	-	-	-	46	32	23	31
Nüfusun Dinlere Göre Oranı	Hıristiyan	%17	%17	%17	%8-11	%8-11	%8-11	%8-11
	Müslüman	%80	%80	%80	%80	%80	%80	%80
Hırist. – Müsl. Oranı	Hıristiyan Misyoner	-	-	%80	%76	%77	%77	%77
	Müslüman Tebliği	-	-	%20	%14	%13	%13	%13

Tablodan anlaşıldığına göre Hıristiyan misyonerlerin sayısı ülkeye İslâm Dinini yayma amacıyla gelen Müslümanlardan yaklaşık olarak üç kat daha fazladır. Hatta tabloda belirtilemeyen gayri resmi veriler dikkate alındığında söz konusu oranın Müslümanlar aleyhine daha da artacağı kuşkusuzdur. Ayrıca Hıristiyanların, nüfusun yaklaşık olarak yedide birini oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda ülkede faaliyet gösteren misyonerlerin oranının İslâm Dinini anlatmak için gelenlere oranla çok daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Gerçekten de Kırgızistan'a başta ABD, Güney Kore ve Almanya olmak üzere pek çok ülkeden Katolikler, Protestanlar, Baptistler, Yedincigün Adventistleri, Evanjelistler, Presbiteryenler, Yehova Şahitleri, Mooncular, Barış Gönüllüleri, Ellinci Gün Hıristiyanları, Yeni Havariciler, Hayat Kaynağı Grubu, İsa Mesih Kilisesi, Malakanlar, Bothi Buddo Cemiyeti, Literanya Grubu, Los Angaliski Hıristiyan Misyası, Scientoloji Kilisesi, Ümit Işığı Grubu, Kore Methodist Kilisesi, Pentecostal, Mennoniteler, Kalvenistler, Kitabı Mukaddes Okulu, Luteranlar, Dünya Yeni Apostol Kilisesi, Ermeni Apostol Kilisesi, Karizmatikler vb. Hıristiyanlığın farklı mezheplerine bağlı misyonerler ile kendi görüşlerini yaymak isteyen Hindular, Budistler, Krişnacılar, Maharişiler, Ateşperestler, Satanistler, Bahaîler vb. diğer din, mezhep ya da inançlara mensup çok sayıda kişi gelmektedir. Bunun yanında İslam dünyasından da İslâm Dinini öğretmek ya da

³¹ Tablo Uluslararası Din Özgürlüğü raporlarındaki bilgiler esas alınarak hazırlanmıştır.

^{®1} Bkz. Dipnot 59.

İsmaililer, Vahhabiler, Ekremiler, Hizbu't-Tahrir vb.lerinde olduğu üzere kendi inanç ve anlayışlarını yaymak için gelenler bulunmaktadır³². Kırgızistan'da diğer Türk cumhuriyetlerinde olduğu gibi Rus misyonerler de faaliyet göstermektedir. Ancak Rus Ortodoks misyonerlerinin esas hedef kitlesi, Rus asıllı Hıristiyanlardır. Bunların Kırgız, Kazak ve Türkmenler üzerinde etkileri yok denecek kadar azdır³³.

Katolik misyonerler daha çok Alman Katolik Kilisesi tarafından, Protestan misyonerler daha çok Alman Protestan Kilisesi tarafından ve Baptistlerle diğer bazı Protestan gruplar Amerika ve İngiltere'deki kiliseler tarafından gönderilmektedir³⁴. Ayrıca Güney Kore'nin, ABD'nin ardından yurtdışına en fazla misyoner gönderen ikinci ülke olduğunu³⁵ belirtmekte de yarar vardır. Kırgızistan'da Dinî Durum ve Dinî Teşkilatların Faaliyet Dereceleri” adlı 2001 yılında Kırgızistan halkının düzenlediği üçüncü kurultayda verilen istatistikî bilgilere göre Baptistlerin misyonerlik faaliyetleri bakımından ilk sıralarda yer aldığına dikkat çekilmektedir³⁶.

Aşağıdaki tabloda Kırgızistan'a dini faaliyetlerde bulunmak amacıyla eleman gönderen ülkeler gösterilmiştir.

---

³² Ülkede faaliyet gösteren dinî din, mezhep ve inançlar hakkında bkz. Erdem, a.g.m., s. 13; Murzaraimoğlu, Bakıt, *Bağımsızlık Sonrası Kırgızistan'da Faaliyet Gösteren Hıristiyan Kökenli Misyoner Gruplar*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ SBE, Ankara 2000, s. 65-87; Erol, a.g.m., s. 13; Murzaraimoğlu, a.g. doktora tezi, s. 105-119; Küçükoğlu, a.g.t., s. 188; Anderson, a.g.m., s. 184; Voronina, Elena – Sasykbaeva, Asiya, “Challenges to Religious Freedom in Kyrgyzstan”, *Social Economy And Law Journal*, Yaz 2003, Varşova, <http://www.efc.be/cgi-bin/articlepublisher.pl?filename=EV-SE-06-03-1.html>, 24.03.2008; Mission Atlas Project Kyrgyzstan SnapShot, s. 13, <http://www.worldmap.org/maps/other/profiles/kyrgyzstan/KyrgyzstanProfil.e.pdf>, 24.03.2008; Uluslararası Din Özgürlüğü 2004, 2005 ve 2007 yılı raporları.

³³ Kutlu, Sönmez, "Sovyet sonrası dönemde Türkistan'da Misyojoloji ve İnkültürasyon (Kırgızistan örneği)", *Dinler Tarihi Araştırmaları – III Hıristiyanlı Dünü, Bugünü ve Geleceği*, Ankara 2002, s. 437.

³⁴ Kutlu, a.g.m., s. 437.

³⁵ Lee, Ji Hyun, *Türkiye'de Misyonerlik: Güney Koreli Protestan Misyonerlerin Faaliyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara 2004, s. 48.

³⁶ Murzaraimoğlu, a.g. doktora tezi, s. 58.

Tablo 2. Kırgızistan'daki Dinî Faaliyetlere Destek Veren Ülkeler Ve Yıllara Göre Dağılımı³⁷

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ABD	X	X	X	X	X	X	X	X
İngiltere	-	-	-	-	-	-	X	X
Almanya	X	X	X	X	X	X	-	-
Güney Kore	X	X	X	X	X	X	X	X
Rusya	-	-	-	-	-	-	X	X
Çin	-	-	-	-	-	-	X	-
Tayvan	-	-	-	-	-	-	-	X
Hindistan	-	-	-	-	-	-	-	X
Türkiye	X	X	X	X	X	X	X	X
Pakistan	X	X	X	X	X	X	-	-
S.Arabistan	X	X	X	X	X	X	X	X
Cezayir	-	-	-	-	-	-	-	X
Tacikistan	-	-	-	-	-	-	-	X
Kazakistan	-	-	-	-	-	-	-	X
Kuveyt ^{*1}	-	-	-	-	X	-	-	-
Irak ^{*1}	-	-	-	-	X	-	-	-
Libya ^{*1}	-	-	-	-	X	-	-	-
İran ^{*2}	-	-	-	-	-	-	X	-

Tablodan anlaşıldığına göre Hıristiyan misyonerler ABD, Almanya ve Güney Kore'den, İslâmı öğretmek isteyenler ise Türkiye, Pakistan ve Suudi Arabistan'dan düzenli olarak gelmişlerdir. Ancak Türkiye gibi bazı ülkelerden giden çok sayıda Hıristiyan misyonerin de olduğu bilinmektedir. Kırgızistan'a misyoner gönderen ülkelerin tablodakilerle sınırlı olmadığı şüphesizdir. Çünkü tablo ulaşılabilen bilgiler çerçevesinde hazırlanmıştır. Nitekim eski bir Sovyet cumhuriyeti olmasına rağmen Ukrayna, bağımsızlık sonrasında gerçekleştirilen yoğun çalışmalarla Avrupa'nın en fazla üyesi bulunan kilisesine sahip olmuştur. Burada Sovyet kültürünü de öğrenerek yetişen misyonerlerin önemli bir kısmı eski Sovyet cumhuriyetlerine gönderilmektedir³⁸. Dolayısıyla tabloda yer almamasına rağmen

³⁷ Tablo Uluslararası Din Özgürlüğü raporlarındaki bilgilere göre hazırlanmıştır.

^{*1} Voronina-Sasykbaeva, a.y.

^{*2} Mission Atlas Project Kyrgyzstan Snapshot, s. 15, http://www.worldmap.org/maps/other/profiles/kyrgyzstan/KyrgyzstanProfil_e.pdf, 24.03.2008.

³⁸ Hanciles, a.g.m., s. 21.

büyük ihtimalle Kırgızistan'da Ukrayna'dan gelen misyonerler de bulunmaktadır. Hatta bazı kaynaklarda Singapur, Filipinler ve Ekvator gibi ülkelerden³⁹ çeşitli dinlere mensup kişilerin kendi inançlarıyla ilgili faaliyette bulunmak üzere ülkeye geldikleri belirtilmektedir.

Ülkede resmîyet kazanmış 20 adet dinî nitelikli teşkilat bulunmaktadır⁴⁰. 1995 yılı itibariyle bunlardan üçü Kırgızistan Müslümanları Dinî İdaresi, Bahaîler ve Hindulara ait olup diğerleri Ortodoks ve Katolik Hıristiyanlarla diğer fundamentalist Hıristiyan grupların kurmuş oldukları örgütlerdir⁴¹.

Gerek misyonerlerin ve gerekse diğer dinî nitelikli teşkilatların faaliyetleri sonucunda Kırgızistan'da pek çok kurum oluşturulmuştur. Aşağıdaki tabloda Kırgızistan'daki dinî kurumların dinlere ve yıllara göre dağılımı gösterilmiştir.

---

³⁹ Bayzan, Ali Rıza, *Küresel Vaftiz Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerini Hıristiyanlaştırma Operasyonu*, İstanbul 2004, s. 355.

⁴⁰ Bkz. 2003-2007 yıllarına ait Uluslararası Din Özgürlüğü raporları.

⁴¹ Kutlu, a.g.m., s. 439.

Tablo 3. Kırgızistan'daki Dinî Kurumların Dinlere ve Yıllara Göre Dağılımı⁴²

		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007		
Müslüman	Genel Nüfusa Oranı	%80	%80	%80	%80	%80	%80	%80	%80	%80		
	Mescit	Kayıtlı Olan	-	-	-	931	1042	1592	1592	1623	1623	
		Toplam Mescit	120	120	120	1338	1600	1611	1611	1643	1650	
	Eğitim Kurumları	Medrese ⁸¹	-	-	-	-	-	-	20	20	20	
		YüksekDinÖğr.	2	2	2	2	6	7	7	7	7	
	Top. Müsl. Dinî Mrk. Sayısı		122	122	122	1340	1606	1618	1638	1670	1677	
Hıristiyan	Genel Nüfusa Oranı (G.N.O.)	%17	%17	%17	%17	%17	%8-11	%8-11	%8-11	%8-11		
	Rus Ortodoks	Kilise	40	40	40	43	43	44	44	44	44	
		Manstr.-Bayan	-	-	-	1	1	1	1	1	1	
		EğitimKurumu	-	-	-	-	-	1	1	1	1	
	Eski İnanç	Kilise	-	-	-	-	-	-	-	2	2	
		<i>Tp. Ort. Dinî Mrk. Sayısı</i>	40	40	40	44	44	46	46	48	48	
	Katolik	Roma Katolik	G. N. Oranı ⁸²	%3	%3	%3	%3	%3	%3	%3	%3	
		Kilise ⁸³	1	1	1	1	3	3	3	3	3	
		Toplam Katolik Kilise Sayısı	1	1	1	1	3	3	3	3	3	
	Protestanlar	Baptistler	Kilise ⁸⁴	1	1	1	1	1	1	1	48	48
		Adventistler	Kilise ⁸⁵	6+	6+	6+	6+	18	19	20	30	30
		Yehova Şht.	Kilise	-	-	-	-	-	-	-	41	49
		Luteranlar	Kilise	-	-	-	-	-	-	-	20	21
		Pentecostal	Kilise	-	-	-	-	-	-	-	45	49
		Presbiteryan	Kilise	-	-	-	-	-	-	-	18	35
		Karizmatik	Kilise	-	-	-	-	-	-	-	16	43
		İsa Mesih Kl.	Kilise vd.	-	-	-	-	18	18	18	10	10
		Diğerleri	Kilise	-	-	-	-	-	-	-	22	22
		<i>Toplam Prts. Kls. Sayısı</i>		200	200	200	151	216	249	265	292	297
	Top. Hrst. Dinî Mrk. Sayısı		241	241	241	196	263	298	314	343	348	
Diğer Din ve Mezhepler	Yahudi	G.N.Oranı ⁸²	%3	%3	%3	%3	%3	%3	%3	%3		
		Sinagog	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Budist	Sosyal Tes. ⁸⁶	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
		G.N.Oranı ⁸²	%3	%3	%3	%3	%3	%3	%3	%3	%3	
	Diğer Din ve Mezhepler	Tapınak	2	2	2	2	1	1	1	1	1	
		Bahaîler	İbadethane	-	-	-	13	12	12	12	12	12
		Diğer Din ve Mezhepler	Dinî Merkez	-	-	-	-	-	-	-	21	21
Dinî Okul	-		-	-	-	-	-	-	30	13		
	Dinî Kurum	-	-	-	-	-	-	-	9	9		
<i>Top. Diğer Din ve Mez. Merkez Sy.</i>		4	4	4	17	15	15	15	75	58		
Genel Toplam Dinî Mrk. Sayısı		367	367	367	1553	1884	1931	1967	2088	2083		

⁴² Tablo Uluslararası Din Özgürlüğü raporlarındaki veriler esas alınarak hazırlanmıştır. Ancak raporlarda bazen ayrıntılı verilen rakamların toplamı ile toplam olarak verilen rakamlar arasında farklar bulunmaktadır.

⁸¹ Mission Atlas Project Kyrgyzstan SnapShot, s. 15, <http://www.worldmap.org/maps/other/profiles/kyrgyzstan/KyrgyzstanProfile.pdf>, 24.03.2008.

⁸² Oran Katolikler, Yahudiler ve Budistleri ortak olarak ifade etmektedir.

⁸³ Kilise önce Bişkek'te sonra da Celalabat ve Talas şehirlerinde açılmıştır.

⁸⁴ Kilise ilk defa Narın'da açılmış olup cemaatinin çoğunluğu Kırgız'dır. Daha sonra diğer şehirlerde de kiliseler açılmıştır.

⁸⁵ (+), verilen rakamlardan daha fazla değeri ifade etmek için kullanılmıştır.

⁸⁶ Sosyal tesisler gayri resmi kültür merkezi, hayır kuruluşu ve yaşlılar için yemek yardımını içermektedir.

Tablodan anlaşıldığına göre 1999 yılında çeşitli din ve mezheplere ait ve Din İşleri Komisyonu ve Adalet Bakanlığı tarafından ilk defa tescil edilen 367 adet dinî nitelikli kurum bulunmakta idi. Bu sayının 2007 yılında 2083'e ulaştığı görülmektedir. Buna göre 1999–2007 yılları arasında Müslümanlara ait kurumların sayısı 122'den 1677'ye, Hıristiyanlara ait olanların 241'den 348'e, Yahudi, Budist, Bahai gibi diğer din ve mezheplere ait olanların sayısı da 4'den 58'e yükselmiştir. Müslümanlara ait kurumların sayısındaki artış yaklaşık olarak on beş kat civarında iken Hıristiyanlara ait olanlardaki artışın % 45 oranında gerçekleşmiş olması dikkatleri çekmektedir. Öncelikle şunu tekrar belirtmekte yarar vardır. Bu rakamlar ilgili kurumlar tarafından tescil edilenlerle sınırlıdır. Bazı kaynaklarda da belirtildiği üzere Kırgızistan'da, resmiyet kazanmamış çok sayıda ev kiliseleri şeklinde gizli toplantı yerlerinin olduğu bilinmektedir⁴³. Maalesef bunların sayısını yaklaşık olarak bile verebilmek Kırgızistan şartlarında en azından şu an için mümkün görünmemektedir. Nitekim Katoliklere ait 40 kilise var iken⁴⁴ resmi kayıtlarda sadece üç tanesi yer almış, Adventistlere ait 2000 yılında 50'ye yakın kilisesi var iken⁴⁵ resmi kayıtlarda sadece 6'dan fazla ifadesiyle belirtilmiştir. Ayrıca Evanjelistlere ait 20'den fazla ibadet merkezi ve Pyatidesyatniklere ait 19 merkez⁴⁶ olmasına rağmen bunlardan hiçbiri resmi kayıtlarda yer almamıştır.

Müslümanlara ait kurum sayısındaki artışı kurumların ilk defa inşası olarak anlamamak gerekir. Zira tabloya dikkat edilecek olursa 2001 yılında tescil edilen mescit sayısı 120 iken bu rakam 2002 yılında 1338'e ulaşmıştır. 1218 mescidin bir yıl içinde yapılmış olması mümkün olamayacağına göre 2002 yılında Müslümanlara ait kurumları tespit etmeye daha fazla ağırlık verildiği anlaşılmaktadır. Nitekim 2002–2007 yılları arasında Müslümanlara ait kurum sayısı % 25 oranında artmış iken Hıristiyanlara ait olanlar % 45 oranında artmıştır. Dolayısıyla bu artışı Müslümanlara ait kurumların öncelikli olarak tespit edilmesi ve kayıt altına alınması, Hıristiyanlara ait çok sayıda ev kilisenin de tescil edilmeden gayri resmi olarak faaliyetlerine devam etmesine müsamaha gösterilmesi ile açıklamak mümkündür. Yine 3 no'lu tabloda görüldüğü gibi Hıristiyan mezheplere ait kurumların çoğunluğunu Protestanlığın muhtelif kolları oluşturmakta olup bunların oranı 2007 yılı itibarıyla % 85'e ulaşmaktadır. Protestan gurupların inanç esasları, faaliyet alanı ve

---

⁴³ Mission Atlas Project Kyrgyzstan SnapShot, s. 20, <http://www.worldmap.org/maps/other/profiles/kyrgyzstan/KyrgyzstanProfile.pdf>, 24.03.2008.

⁴⁴ Rotar, Igor, "Kyrgyzstan: Religious Freedom Survey", *F18News*, 7 Ocak 2004, http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=222, 10.03.2008.

⁴⁵ Murzaraimoğlu, a.g. yüksek lisans tezi, s. 45–46.

⁴⁶ Murzaraimoğlu, a.g. doktora tezi, s. 101, 105.

kullandıkları metotların farklı olduğu bilinmektedir. Ancak Uluslararası Din Özgürlüğü raporları ve diğer kaynaklarda Protestan grupların aralarında meydana gelmiş bir sürtüşme vb. hadiseler yer almamaktadır. Bu başarıyı büyük ihtimalle aynı amaç için çalışmalarını sebebiyle göstermektedirler. Oldukça organize bir şekilde çalışan guruplar birbirlerinin faaliyet alanına girmeden ve birbirlerine engel olmadan aynı hedefe doğru ilerlemektedirler. Mükemmel sayılabilecek bir programla hareket eden misyonerler 27 Ekim 2001 tarihinde Bişkek'te düzenledikleri konseyde Kırgızistan'daki bütün Protestan kökenli guruplar ve yeni dini hareketler birleşerek "Bütün Hıristiyan Menşeli Gurupların Kırgızistan'daki Birliği" adı altında bir konfederasyon oluşturmuşlardır. Böylece konfederasyona üye olan Protestan menşeli dinî misyoner guruplar ve onların değişik adlar altındaki vakıfları vb. kurumları Kırgızistan'daki misyonerlik faaliyetlerini daha organize şekilde yürütme imkânı bulmuşlardır⁴⁷.

Gerek ülke dışından gelenler ve gerekse Kırgız vatandaşı çok sayıda çeşitli din ve mezhep mensubu ülkede yürüttükleri faaliyetler sonucunda pek çok kişiyi etkilemişlerdir. Ayrıca misyonerlerin radyo ve televizyon programları da, ilk defa yayınlanmaya başladığı 1992–1993 yıllarında halkın ilgisini büyük oranda çekmişti⁴⁸. Bu çerçevede ülkede zamanla din değiştirenler görülmeye başlamıştır. Kırgızlar arasında tespit edilebilen ilk din değiştirmenin Sovyetler Birliği döneminde, 1986 yılında gerçekleştiği bilinmektedir⁴⁹. Bağımsızlık sonrasında din değiştirenlerin sayısında çok hızlı bir artış olmuştur. Hatta zaman zaman guruplar halinde din değiştirenlere bile rastlanmaktadır. Nitekim 1997 yılında Baptistlerin etkisiyle Toguz-Torouz bölgesinde otuza yakın öğrenci; 1998 yılında Yehova Şahitlerinin etkisiyle Suzak vilayeti Blagoveşenka köyünde bir sınıf öğrenci öğretmenleriyle birlikte Hıristiyanlığa girmiştir⁵⁰. Böylece 1999 yılına gelindiğinde Hıristiyan olan Kırgız sayısının 4.000'e ulaştığı bildirilmiştir⁵¹.

Kırgızistan'da en aktif misyoner örgütlerden olan ve özellikle de Kırgızlar arasında faaliyet gösteren Baptistler halk arasında da en fazla taraftara sahiptirler⁵². 1992 yılında 2.000 genç Kırgız'ı taraftarı yapan Baptistler, taraftarlarının sayısını bir yılda % 50 arttırarak 1993 yılında 3.000 kişiye çıkartmışlardır⁵³. Baptistler, % 13,6'sı

⁴⁷ Yüce, a.y.

⁴⁸ Murzaraimoğlu, a.g. yüksek lisans tezi, s. 42.

⁴⁹ Love, Rick, "Discipling All Muslim Peoples in the Twenty-First Century", *International Journal of Frontier Missions*, c. 17, sy. 4, Kış 2000, s. 1–2.

⁵⁰ Norbayeva, a.g.t., s. 7.

⁵¹ Love, a.g.m., a.y.

⁵² "Kyrgyzstan", *International Religious Freedom Report 2002*, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2002/13943.htm>, 10.03.2008.

⁵³ Küçüköğlü, a.g.t., s. 187.

Kırgız asıllılar olmak üzere tahmini olarak ülke nüfusunun % 9,6'sını oluşturmaktadır⁵⁴. Yine ülkede faaliyet gösteren teşkilatlardan biri olan Pentecostal Kilisesi papazı Vasili Kuzin'in bildirdiğine göre 1994 yılında 500–600 olan mensuplarının sayısı, 2004 yılına gelindiğinde, on yıl içinde yaklaşık yirmi kat artarak 4.500'ü Kırgız olmak üzere 12.000'e ulaşmıştır⁵⁵.

Tablo 4. Bazı Din Ve Mezhep Mensupları Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

		1992	1993	1997	1999	2003	2004	2005	2006	2007
Kiliselerin Üye Sayısı	Katolik ^①	-	-	-	-	12-2600	-	-	-	-
	Yehova Şaht.	-	-	-	-	4000 ^②	-	-	14021 ^③	-
	Baptistler	2000 ^④	3000 ^④	-	-	-	-	6500 ^⑤	-	-
	İsa Mesih Kl. ^⑥	-	-	-	-	9500 (2850)	10200 (3060)	11000 (3300)	11000 (4400)	11000 (4400)
	Luteran ^⑤	-	-	-	-	-	-	20000	-	-
	Pentecostal ^⑦	-	-	600	-	-	12000 (4500)	-	-	-
	Mezhebi Belirsiz	-	-	-	4000 ^⑧	-	-	-	-	20-2500 ^⑨
Diğer Üy.Sys.	Zerdüştlük ^⑤	-	-	-	-	-	-	940	-	-
	Bahai ^⑤	-	-	-	-	-	-	940	-	-
	Şii-İsmaili ^⑤	-	-	-	-	-	-	1000	-	-
	Buddist ^⑤	-	-	-	-	-	-	20411	-	-
	Hizbuttahir ^⑩	-	-	-	-	-	2-4000	-	-	-

⁵⁴ Murzaraimoğlu, a.g. doktora tezi, s. 58.

⁵⁵ Pelkmans, Asymmetries..., s. 38.

^① Mission Atlas Project Kyrgyzstan SnapShot, s. 19, <http://www.worldmap.org/maps/other/profiles/kyrgyzstan/KyrgyzstanProfile.pdf>, 24.03.2008.

^② Voronina-Sasykbaeva, a.y.

^③ Jehovah's Witnesses, Interactive Map of the Worldwide Work, http://www.ilabmedia.com/service_year/, 26.02.2008.

^④ Küçüköglü, a.g.t., s. 187.

^⑤ Mission Atlas Project Kyrgyzstan SnapShot, s. 13, 15, 20, <http://www.worldmap.org/maps/other/profiles/kyrgyzstan/KyrgyzstanProfile.pdf>, 24.03.2008.

^⑥ İsa Mesih Kilisesi'ne üye olanlardan 2003–2005 yılları arasındakilerin % 30'u, sonraki yıllardakilerin ise % 40'i etnik olarak Kırgız'dır. Bkz. İlgili yıllara ait Uluslararası Din Özgürlüğü raporları

^⑦ 2004 yılındaki üyelerin 4.500'ü Kırgız kökenlidir. Bkz. Pelkmans, Asymmetries..., s. 38.

^⑧ Love, a.y.

^⑨ Bkz. Dipnot 59.

^⑩ Bkz. 2004 yılı Uluslararası Din Özgürlüğü Raporu.

Kırgızistan'da, ülkede faaliyet gösteren dinî teşkilat ve bunların açtıkları kurumların sayısını tam olarak tespit etmek mümkün olmadığı gibi, din ve mezhep mensuplarının sayısını da kesin olarak tespit etme imkânı yoktur. Ancak çeşitli yıllara ait bazı veriler kullanılarak 4 nolu tabloda ülkedeki bazı din ve mezheplerin önceden beri var olan veya ilk kez kazanmış oldukları mensuplarının sayısı gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablodan da anlaşılacağı üzere gerek Hıristiyanlığa geçen Kırgızların sayısını gerekse diğer din ve mezheplere tabi olanların sayısını tam olarak tespit edebilmek mümkün olamamıştır. Bunun Hıristiyanlarla ilgili kısmının sebebi büyük ihtimalle kiliselerin, Kırgızistan Müftülüğünü endişeye düşürmemek amacıyla mensuplarının kesin sayılarını bildirmemeleridir⁵⁶. Ancak tabloda görüldüğü ve bazı Hıristiyan din adamlarının da belirttikleri⁵⁷ gibi din değiştirenlerin sayısının son yıllarda önemli oranda artış gösterdiği de şüphesizdir. Bu konudaki tahminler 10 bin ile 100 bin arasında değişmekle birlikte, Pelkmans, sözlü bilgiler ve internet verileri ile ülke boyunca ziyaret ettiği kiliselerdeki gözlemlerine dayanarak yaklaşık 20 bin Kırgız'ın Hıristiyanlığı kabul ettiğini bildirmektedir⁵⁸. Kırgızistan Din Komisyonu başkan yardımcısının tahminlerine göre de Hıristiyanlığı kabul eden Kırgız sayısı Şubat 2008 tarihi itibarıyla 20 ile 25.000 kişi arasındadır⁵⁹.

Misyonerlerin Kırgızistan'daki faaliyetlerinin yoğunluk düzeyi, Yehova Şahitlerinin Kırgızistan ve Türkiye'de gerçekleştirmiş oldukları faaliyetler karşılaştırıldığında daha açık bir şekilde görülebilir. Aşağıdaki tabloda Yehova Şahitlerinin 2006 yılında Kırgızistan ve Türkiye'deki faaliyetleri yer almaktadır.

Tablo 5. Yehova Şahitlerinin Faaliyet Alanları ve Etkileri⁶⁰

Ülke	Nüfus	Kuruluş Sayısı	Toplam Vaaz Saati	Hıristiyan Olanlar		
				İncil Okuyanlar	Üye Olanlar	Toplam
Kırgızistan	5.214.000	45	1.084.270	4.680	9.341	14.021
Türkiye	68.000.000	28	359.097	924	3.495	4.419

⁵⁶ Murzaraimoğlu, a.g. doktora tezi, s. 58.

⁵⁷ Bkz. 2007 yılı Uluslararası Din Özgürlüğü Raporu.

⁵⁸ Pelkmans, Culture' as a..., s. 883.

⁵⁹ Bu rakam, Kırgızistan Din Komisyonu başkan yardımcısının 13 Şubat 2008 tarihinde Araşan İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Bakıt Murzaraimoğlu'na verdiği şifahi bilgiye dayanmakta olup tarafıma e-mail yoluyla ulaştırılmıştır.

⁶⁰ Jehovah's Witnesses, Interactive Map of the Worldwide Work, http://www.ilabmedia.com/service_year/, 26.02.2008.

Tabloda da görüleceği üzere iki ülke arasındaki yaklaşık on üçte birlik nüfus farkı hiç dikkate alınmasa bile Yehova Şahitlerinin Kırgızistan'daki kuruluş sayısı Türkiye'dekinden iki kat, toplam vaaz saati üç kat, İncil okuyanlar beş kat, kiliseye üye olanlar ise üç kat fazladır.

Sonuç ve Değerlendirme

Orta Asya Türk cumhuriyetleri arasında doğal zenginlik ve ekonomi bakımından en fakiri olmasına rağmen, Kırgızistan coğrafi konumu açısından stratejik bir öneme sahiptir. Doğusunda, batıya doğru genişlemeyi hedefleyen, ekonomisi sürekli büyüyen ve yeni pazar arayışları içinde olan Çin ile komşudur. Kırgızistan'ın toprakları üzerinde, hem Rusya Federasyonu hem de ABD'nin askeri üsleri bulunmaktadır. Ayrıca Kırgızistan'da, Almanya'ya ülkeye nüfuz faaliyetlerinde hareket imkânı sağlayacak miktarda Alman kökenli nüfus yaşamaktadır. Bunlara ek olarak ülkenin güney eyaletleri, Sovyetler Birliği döneminde bile dinî faaliyetler açısından bütünüyle kontrol altına alınamayan Fergana Vadisi'nin devamında yer almaktadır. Bütün bunlar dünyadaki güçlü ve Türkistan'a nüfuz etme emelleri taşıyan devletlerin Kırgızistan'a ilgi duymalarına sebep olmaktadır. Ülkenin diğer Türk cumhuriyetlerinin aksine petrol ve doğal gazı sahip olmaması, ülkeyi ekonomik olarak dışa bağımlı hale getirdiği gibi bunun doğal bir sonucu olarak da dış etkilere açık bırakmıştır.

Din olgusunun, Kırgızistan'da, ülkeye nüfuz etmek isteyen devletlerin kullandıkları bir araç olduğu görülmektedir. Ülkede, yoğun bir ateist propagandanın yapıldığı Sovyetler Birliği döneminde, kaynaklara yansıdığı kadarıyla bir kişi hariç din değiştirme hadisesine rastlanmamış olması, toplumdaki manevi değerlerin etkisini göstermesi açısından son derece önemlidir. Ancak Kırgız toplumunun bu dönemde dini bilgi ve pratikler açısından oldukça zayıflamış olduğu ve korumasız bir hale geldiği de bir gerçektir. Bu durum bağımsızlık sonrası yıllarda, ülkede, diğer din veya dinî akımların yoğun propaganda yapabilmelerine uygun bir ortam hazırlamıştır. Ayrıca Hıristiyanlığa mensup birtakım dinî teşkilatların Kırgız toplumunu tanımaya yönelik olarak bağımsızlık öncesi yıllarda yapmış oldukları araştırmaların, bağımsızlık sonrası faaliyetlerinde misyonerlere büyük avantajlar sağladığı görülmektedir.

Ülkenin % 80 oranıyla büyük çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmalarına rağmen Hıristiyanlığın farklı mezheplerine mensup misyonerler ile Hindular, Budistler, Krişnacılar, Maharişiler, Ateşperestler, Satanistler, Bahaîler vb. gruplar yoğun dinî propaganda faaliyeti içindedirler. Ayrıca Hıristiyan grupların oldukça organize bir şekilde faaliyet gösterdikleri, ülkeyi Hıristiyanlaştırma ideali etrafında

aralarında sıkı bir işbirliği yaptıkları dikkatleri çekmektedir. Hıristiyan misyonerlerin iki cepheli bir faaliyet içinde oldukları, bir taraftan ülkede Sovyetler döneminde yerleşmiş olan Ortodoks Rusları diğer taraftan da Kırgızları hedef aldıkları gözlenmektedir. Ayrıca bir Asya devleti olmasına rağmen ABD'den sonra en fazla misyoner gönderen ülke olması açısından Güney Kore kökenli misyonerlik faaliyetlerinin stratejik bir önemi olduğu göze çarpmaktadır. Bu da Hıristiyanlığın, Çarlık Rusyası döneminde nüfuz edemediği Türkistan'a bu sefer Asyalı bir toplum vasıtasıyla yeniden nüfuz etme denemesi olarak değerlendirilebilir. Ülkede Budist, Bahaî, Ateşperest ve hatta Satanistlerin bile faaliyet göstermeleri, Sovyetler Birliği döneminde oldukça zayıflamış olan İslam Dinine bağlılığı bütünüyle sarsmaya yönelik teşebbüsler olarak düşünülebilir.

Ülkede hızla artan dinî faaliyetleri kontrol edebilmek amacıyla 1996 yılında Din İşleri Komisyonu kurulmuştur. Fakat çeşitli nedenlerden dolayı ne ülkede faaliyet gösteren misyonerlerin ve dinî akım propagandacılarının ve ne de bu tür faaliyetler sonucunda din değiştirenlerin kesin sayısı tespit edilebilmiştir.

11 Eylül 2001 hadisesi bütün dünyada olduğu gibi Kırgızistan'da da dikkatlerin Müslümanların ve onların kurumlarının üzerinde yoğunlaşmasına sebep olduğu gözlenmektedir. Nitekim Müslümanlara ait mescit vb. kurumlar çok kısa sürede devlet denetimine alınmış olmasına karşın Hıristiyanlara ait çok sayıda ev kilisesi ile dil öğretimi, bilgisayar kursu vb. çeşitli adlar altında faaliyet gösteren dinî nitelikli merkezlerin gayri resmi olarak ülkenin her tarafında faaliyetlerini devam ettirdikleri görülmektedir.

Kaynakça

- Akiner, Shirin, "The Politicisation of Islam in Postsoviet Central Asia", *Religion, State and Society*, c.31, sy.2, 2003, ss.97-122.
- Anderson, John, "Social, Political, and Institutional Constraints on Religious Pluralism in Central Asia", *Journal of Contemporary Religion*, c. 17, sy. 2, 2002, ss. 181-196.
- Arık, Betül, *İdil-Ural Bölgesinde Yaşayan Türklere Yönelik Dini Etkileme ve Eritme Faaliyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ SBE, Ankara 1999.
- Aslanova, Sevinç, *Krişnacılık ve Azerbaycan'daki Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ SBE, Ankara 2000.
- Bayzan, Ali Rıza, *Küresel Vaftiz Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerini Hıristiyanlaştırma Operasyonu*, İstanbul 2004.
- Chotaeva, Cholpon, "The Ethnic And Religious Situation in Kyrgyzstan", *Central Asia and the Caucasus*, c. 33, 2005, ss. 64-71.

- Erdem, Mustafa, "Misyonerlik ve Kırgızistan'da Misyoner Faaliyetler", *Dinî Araştırmalar*, Ocak-Nisan 1999, c. 1, sy. 3, ss. 5-42.
- Erol, Mehmet Seyfettin, "Orta Asya ve Kafkaslarda Mistik-Hümanistik Güç Oyunu: Misyonerlik Faaliyetleri", *Stratejik Analiz Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, c. 1, sy. 10, Şubat 2001, ss. 5-17.
- Erşahin, Seyfettin, "Sovyet Türkistan'ında İslâm ve Dindarlık", *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, c. 11, sy. 1-2, 1998, ss. 127-137.
- , Seyfettin, "Türkistan'da Misyonerlik Faaliyetleri (Kırgızistan Örneği)", *Diyanet İlmî Dergi*, c. 34, sy. 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 1998, ss. 95-114
- Fletcher, Joseph F.- Sergeev, Boris, "Islam and Intolerance in Central Asia: The Case of Kyrgyzstan", *Europe-Asia Studies*, c. 54, sy. 2., Mart 2002, ss. 251-275.
- Froese, Paul, "After Atheism: An Analysis of Religious Monopolies in the Post-Communist World", *Sociology of Religion*, c. 65, sy. 1, 2004, ss. 57-75.
- Gökgöz, Saime Selenga, *İslâm Karşıtı Misyon Hareketi: Yevfimiya Aleksandroviç Malov*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2003.
- Hanciles, Jehu J., "Transformations within Global Christianity and the Western Missionary Enterprise", *Mission Focus*, c. 14, Indiana 2006, ss. 4-27.
- Jehovah's Witnesses, Interactive Map of the Worldwide Work, http://www.ilabmedia.com/service_year/, 26.02.2008.
- Karakozuev, Mirtemir, *Oş'daki Misyoner Evangelistler*, Mezuniyet Tezi, Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Oş/Kırgızistan 2001.
- Khodarkovsky, Michael, "Not by Word Alone: Missionary Policies and Religious Conversion in Early Modern Russia", *Comparative Studies in Society and History*, c. 38, sy. 2, Nisan 1996, ss. 267-293.
- Kutlu, Sönmez, "Sovyet Sonrası Dönemde Türkistan'da Misyoloji ve İnkültürasyon (Kırgızistan örneği)", *Dinler Tarihi Araştırmaları - III Hristiyanlı Dünü, Bugünü ve Geleceği*, Ankara 2002, ss. 435-446.
- Küçüköğlü, Bayram, *Misyonerlik Faaliyetleri ve Türk Dünyasına Yönelik Çalışmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü SBE, Gebze 2003.
- Lee, Ji Hyun, *Türkiye'de Misyonerlik: Güney Koreli Protestan Misyonerlerin Faaliyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara 2004.

- Love, Rick, "Discipling All Muslim Peoples in the Twenty-First Century", *International Journal of Frontier Missions*, c. 17, sy. 4, Kış 2000, ss. 6–12.
- Matveeva, Anna, "The Islamist Challenge in Post-Soviet Eurasia", *Political Islam and Conflicts in Russia and Central Asia*, ed. Lena Johnson - Murad Esenov, The Swedish Institute of International Affairs, Conference Papers (24), 1999, <http://www.ca-c.org/dataeng/04.matveeva.shtml>, 02.03.2008.
- Mission Atlas Project Kyrgyzstan SnapShot, s.13, <http://www.worldmap.org/maps/other/profiles/kyrgyzstan/KyrgyzstanProfile.pdf>, 24.03.2008.
- Murzakhalilov, Kanatbek, "Proselytism in Kyrgyzstan", *Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies*, c. 25, sy. 1, 2004, <http://www.ca-c.org/journal/2004-01-eng/11.murprimen.shtml>, 03.03.2008.
- Murzaraimoğlu, Bakıt, *Kırgızistan'da Misyonerlik Faaliyetleri*, Mezuniyet Tezi, Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Oş/Kırgızistan 1998.
- , Bakıt, *Bağımsızlık Sonrası Kırgızistan'da Faaliyet Gösteren Hıristiyan Kökenli Misyoner Gruplar*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ SBE, Ankara 2000.
- , Bakıt, *Baptizm ve Kırgızistan'da Baptist Faaliyetler*, Doktora Tezi, AÜ SBE, Ankara 2003.
- Norbayeva, Rauza, *Din İşleriyle Sorumlu Devlet Acentesinin Faaliyeti*, Mezuniyet Tezi, Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Oş/Kırgızistan 1998.
- Özdenoğlu, Selda, *Kırgız Cumhuriyeti*, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Temmuz 2005, <http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/K%C4%B1rg%C4%B1zistan.doc>, 15.03.2008.
- Pelkmans, Mathijs, "Asymmetries on the 'Religious Market' in Kyrgyzstan", *The Postsocialist Religious Question: Faith and power in Central Asia and East-Central Europe*, ed. Chris Hann vd., Münster 2006, ss. 29–46. (Asymmetries...)
- , "Culture' as a Tool and an Obstacle: Missionary Encounters in Post-Soviet Kyrgyzstan", *Journal of the Royal Anthropological Institute*, c. 13, sy. 4, Aralık 2007, ss. 881-899. (Culture' as a...)
- Ro'i, Yaacov, "The Task of Creating the Soviet Man: 'Atheistic Propaganda' in the Soviet Muslim Areas", *Soviet Studies*, c. 36, sy. 1, Ocak 1984, ss. 26–44.

- Rotar, Igor, “Kyrgyzstan: Religious Freedom Survey”, *F18News*, 7 Ocak 2004, http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=222, 10.03.2008.
- Uluslararası Din Özgürlüğü Raporları, (Erişim tarihleri 10.03.2008)
- 1999 Yılı: “Kyrgyz Republic” *U.S. Department of State Annual Report on International Religious Freedom for 1999: Kyrgyz Republic*, http://www.state.gov/www/global/human_rights/irf/irf_rpt/1999/irf_kyrgyzre99.html.
- 2000 Yılı: “Kyrgyz Republic” *2000 Annual Report on International Religious Freedom: Kyrgyz Republic*, http://www.state.gov/www/global/human_rights/irf/irf_rpt/irf_kyrgyzre.html.
- 2001 Yılı: “Kyrgyzstan”, *Annual Report On International Religious Freedom 2001*, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2001/>, <http://www.state.gov/documents/organization/9001.pdf>; “Kyrgyzstan”, *International Religious Freedom Report*, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2001/5598.htm>.
- 2002 Yılı: “Kyrgyzstan”, *International Religious Freedom Report 2002*, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2002/13943.htm>.
- 2003 Yılı: “Kyrgyzstan”, *International Religious Freedom Report 2003*, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2003/27209.htm>.
- 2004 Yılı: “Kyrgyzstan”, *International Religious Freedom Report 2004*, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2004/35464.htm>.
- 2005 Yılı: “Kyrgyzstan”, *International Religious Freedom Report 2005*, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2005/51562.htm>.
- 2006 Yılı: “Kyrgyzstan”, *International Religious Freedom Report 2006*, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2006/71389.htm>.
- 2007 Yılı: “Kyrgyzstan”, *International Religious Freedom Report 2007*, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2007/90230.htm>.
- Voronina, Elena – Sasykbaeva, Asiya, “Challenges to Religious Freedom in Kyrgyzstan”, *Social Economy And Law Journal*, Yaz 2003, Varşova, <http://www.efc.be/cgi-bin/article-publisher.pl?filename=EV-SE-06-03-1.html>, 24.03.2008.
- Wheeler, G. E., “Soviet Policy in Central Asia”, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, c. 31, sy. 3, Temmuz 1955, ss. 317–326.
- Yusipova, Mileuşa, *İdil-Ural Bölgesinde Hıristiyanlığın Yayılması Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ SBE, Ankara 2003.
- Yüce, Mehmet, “Kırgızistan'da Misyonerlik Faaliyetleri”, *Dünya Gündemi*, 30 Nisan 2006, <http://caganturker.blogcu.com/1088495/>, 21.03.2008.